
Vladimir
LAY

ODNOS
STANOVNIŠTVA
PREMA OKOLIŠU I
PRIRODNIM RESURSIMA
LONJSKOG POLJA

UMJESTO UVODA: ČIST OKOLIŠ I PRIRODNA BAŠTINA KAO POLAZIŠTE ODRŽIVOG RAZVOJA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA U HRVATSKOJ U 21. STOLJEĆU

U konceptualizaciji modernog razvitka 21. stoljeća vladajuća paradigma jest **koncept održivog razvoja**. Najkraće rečeno, to je razvoj koji smjera unapređenju kvalitete življenja ljudi, ali uz uvjet da se pri proizvodnji materijalnih dobara i usluga i njihovoj raspodjeli ne prelazi “nosivi kapacitet” prirodnih sustava. Dakle, održivi se razvoj brine za biofizičke temelje društvenog razvoja. Materijalni rast “pogonjen” ljudskim potrebama ali i “ropstvom konzumerizma” (papa Ivan Pavao II.), koji ugrožava prirodne osnove života, ljudsko zdravlje i živi svijet, naprosto prestaje biti razvojem i postaje nečim što svim ljudima, i bogatima i siromašnima, i bijelima i crnima, i ženama i muškarcima dugoročno može donijeti štetu, bolest i smrt.

U tom smislu priroda, okoliš i prirodna baština u cjelini postaju kriterij i uporište održivog razvoja. Na tragu toga i konceptualizacija gospodarskih djelatnosti, bilo da se radi o industriji, poljoprivredi, bilo o turizmu, traži nove, strože kriterije u odnosu prema prirodi i okolišu. To je osobito slučaj kada je riječ o djelatnostima na tzv. zaštićenim područjima kao što su parkovi prirode i nacionalni parkovi.

ODRŽIVI RAZVOJ ZAŠTIĆENIH PODRUČJA I GOSPODARSKE DJELATNOSTI

Djelatnosti koje su u žarištu u zaštićenim područjima u Hrvatskoj, a u njih spada i Lonjsko polje kao područje koje je dobilo status parka prirode, jesu poljoprivreda, i to ne bilo kakva već ekološka; stočarstvo, i to ne bilo kakvo već tradicionalno i organsko koje čuva i pospješuje bioraznost; turizam, i to ne masovni i destruktivni, već održivi turizam ili, još preciznije, eko-turizam koji se brine o prirodnoj i kulturnoj baštini. Osim toga tu su još lov i ribolov koji također mogu biti “ekološki”, obzirni i obnavljajući a ne destruktivni, te eksploatacija drveta i drugih pri-

rodnih resursa (ljevakovito bilje, plodine i sl.) koji postoje na zaštićenim područjima.

Jedan od primarnih kriterija za ocjenu adekvatnosti postupaka i posljedica gospodarskih djelatnosti na zaštićenim područjima jest tip utjecaja na biološku raznolikost na tom području. Sve djelatnosti koje doprinose nestajanju staništa: onečišćenje voda, zraka i tla, unošenje neautohtonih vrsta, klimatske promjene, industrijalizirani, strojni i kemijski oblici šumarstva i poljoprivrede, štetno djeluju na bioraznolikost (Tacconi, L., 2000.).

U okviru novog koncepta "prirodnog kapitalizma" (Hawken, P., 1999.) gospodarske djelatnosti u cjelini suvremenih društava valja postupno i sustavno ustrojivati na način: a.) da doprinose očuvanju okoliša i prirode; b.) da rade na saniranju do sada učinjene štete i, što je zanimljivo; c.) da rade na sustavnom investiranju u zaštitu okoliša i prirode, odnosno na takvom uključivanju prirodnih resursa u razvoj da se ovi čuvaju ali istodobno i dohodovno kapitaliziraju.

Ako pri konceptualizaciji razvoja Lonjskog polja primijenimo spoznaje iz navedenih promišljanja, onda je nedvojbeno: a.) da bioraznolikost Lonjskog polja i njezino očuvanje treba biti stožerni kriterij za sve djelatnosti koje se tamo odvijaju ili planiraju odvijati; b.) da prirodnu i kulturnu baštinu Lonjskog polja treba čuvati, ali i iskoristiti za prihode izgradnjom infrastrukture i razvojem programa aktivnosti, ponuda posjetiteljima.

OSNOVNE FUNKCIJE ZAŠTIĆENIH PODRUČJA

Prema Svjetskoj udruzi za očuvanje prirode (IUCN) osnovne kategorije zaštićenih površina jesu: 1. strogi rezervati prirode; 2. nacionalni parkovi; 3. parkovi prirode (spomenici prirode); 4. staništa; 5. zaštićeni krajolici; zaštićene površine za upravljanje resursima. Budući da je Lonjsko polje park prirode, korisno je navesti koja je funkcija toga statusa ovog područja.

Osnovne funkcije zaštićenih područja jesu:

1. doprinose očuvanju ekoloških procesa, biološke raznolikosti i genetskih varijacija unutar vrste;
2. čuvaju ekosustave i specifična staništa raznih vrsta;
3. omogućuju znanstvena istraživanja i poduku;
4. održavaju produktivnost ekosustava i njegovu upotrebu za rekreaciju i turističke svrhe;
5. doprinose održanju ekoloških funkcija susjednih ekosustava;
6. mogu pomoći očuvanju kulturne baštine lokalnog stanovništva.

Iz sljedećih razmatranja konkretnih prirodnih resursa Lonjskog polja te problema onečišćenja i destrukcije okoliša i prirode koja se tamo pojavljuju bit će razvidno kako ove opće spoznaje o zaštićenim područjima i gospodarskim djelatnostima povezati s unapređenjem i razvojem područja Lonjskog polja.

RAZVOJNO DRAGOCJENI ELEMENTI OKOLIŠA I PRIRODNE BAŠTINE NA LONJSKOM POLJU

Područje Lonjskog polja, na kojem je u našem istraživanju anketiran 461 stanovnik u 18 sela, jedinstven je spoj kulturne i prirodne baštine. Prema nekim mišljenjima (Gugić, 2000.) ovo je posljednji “živi” primjerak jednog tipa kulturnog krajolika koji je bio rasprostranjen cijelom srednjom Europom sve do završetka 19. stoljeća. Riječ je o prostoru koji je sadržajno satkan od velikih područja nizinskih poplavnih šuma, prostranih pašnjaka, sjenokoša, starih rukavaca i dvadesetak tradicionalnih naselja s drvenim kućama. Uzgred, veći dio ovih kuća danas je zapušten, a jedan dio na očigled i propada.

Ovo poglavlje ima u žarištu pitanje odnosa lokalnog stanovništva prema okolišu i prirodnim resursima. Ocijenili smo da su okoliš i prirodna, te donekle i kulturna baština, temeljni razvojni resursi ovog područja. Dragocjeni elementi kvalitete okoliša i prirodne baštine jesu:

- a) Obilje prirode i prirodne sredine posebne kvalitete te pogodna klima;
- b) Flora - bogati travnjaci, raznovrsno poljsko cvijeće, ljekovito bilje, gljive, staro drveće, šume, vodena i podvodna flora;
- c) Fauna - divlje ali i domaće (posebno autohtone) životinje, sisavci ali isto tako - što je posebno naglašeno - ptice, i to močvarne, te žabe, ribe i druga vodena fauna;
- d) Krajolici i ambijenti - vezani uglavnom za vodu: riječni rukavci, močvare, lokve i slično - koliko su lijepi za gledanje toliko su i ugodni za boravak;
- e) Raznovrsne i “dinamične” vodene površine (promjenjive po opsegu, a pogodne za ribolov i izlete čamcem);
- f) Čist okoliš, prije svega zrak, donekle i tlo. Vode su povremeno onečišćene.
- g) Mir i tišina, obilje zvukova prirode.

Ovakvi prirodni resursi i kulturna baština bile su osnova za proglašenje Lonjskog polja parkom prirode. Park prirode je kao najveće zaštićeno močvarno područje u Hrvatskoj na popisu Ramsarske konvencije o močvarama, a nalazi se na području nizinsko-poplavnog područja Sred-

nje Posavine, između Siska i Stare Gradiške. Ova lokacija ima međunarodno značenje kao prebivalište ptica močvarica, a selo Čigoć proglašeno je europskim selom ptica roda. Sustavna briga za zaštitu okoliša i razvoj održivog načina upravljanja prirodnim resursima u ovome zaštićenom području započela je tek 1998. godine, kada je javna ustanova započela s radom.

VREDNOVANJE OKOLIŠA I PRIRODNIH RESURSA KAO TEMELJA UGODNOG ŽIVOTA I RAZVOJNIH MOGUĆNOSTI LONJSKOG POLJA

Temeljne karakteristike okoliša Lonjskog polja osnova su za procjenu naših ispitanika o ugodnom životu i glavnim prednostima života na Lonjskom polju. Bez takvog okoliša, bez lokalne prirodne i kulturne baštine, a s obzirom na pretežno nisku razinu komunalne i svake druge opremljenosti sela u ovom području – ovdje ne bi bilo niti prednosti življenja niti osjećaja kulturalnog identiteta. Prirodna i kulturna baština ekološki su i kulturalni “magnet” koji zadržava preostalo stanovništvo i privlači posjetitelje iz urbanih i ostalih sredina.

Dvije petine (41,2%) ispitanika iz 18 sela navodi da je “nezagađena priroda (čist zrak, život u netaknutoj prirodi i sl.)” najveća prednost života na Lonjskom polju. Osim ovog razloga navode se u manjoj mjeri i drugi, a od onih koji se tiču okoliša i prirode to su još : “sačuvano i zaštićeno blago životinjskog i biljnog svijeta” (9,8%); “mir i tišina” kao element u okviru seoskog života (10%); “plodna zemlja i mogućnost bavljenja poljoprivredom” (8,0%); “velike i sačuvane šume” (2,6%) te “sačuvana mrijestilišta i staništa” (1,1%). Najsazetije, ukupno dvije trećine razloga na kojima se temelji stav o prednostima života u ovim prostorima oslanja se izravno na prirodne vrijednosti ovoga kraja. I ostali razlozi (“slobodna ispaša na velikim pašnjacima” – 20,0%) oslanjaju se na prirodne resurse, ali su oni ovdje više ekonomski i gospodarstveno obilježeni.

Na pitanje “zbog čega je vrijedno živjeti na Lonjskom polju” na prvom je mjestu u kategoriji “izuzetno” odgovor koji glasi “zato jer se živi uz vodu” (49%), a zatim slijede “zato jer se živi od zemlje” (46%) i negdje u drugom planu, ali po učestalosti ipak na visokom mjestu odgovor “zato jer je to prostor zaštićen kao prirodna i kulturna baština” (38%).

Dakle, krajolik i prirodni resursi temelj su opstanka i kvalitete življenja na Lonjskom polju. I na razini opstanka (podloga za svakodnevni život gledano gospodarski), i na razini ekološki shvaćene ugone i boravišnog identiteta

kao važnih elemenata kvalitete življenja u nekom lokalnom prostoru.

Uz ovog, krajolik i okoliš se pokazuju kao temelj razvojnih mogućnosti. Na pitanje o "osobito karakterističnim naseljima, objektima i prirodnim i povijesnim znamenitostima koje bi, po mišljenju ispitanika, trebalo preporučiti posjetiteljima Lonjskog polja", što bi bila osnova za neki eko-turizam, navedeni su, glede okoliša i krajolika, odgovori: A. životinjski svijet (ptice, rodina gnijezda, ribe...) - 26,3%; B. močvarna staništa (14,8%); a manji broj sugovornika naveo je solucije "vodeni tokovi (stara Sava, Strug)", "biljni svijet (staro drveće, šume)", "park prirode u cjelini" te napokon i pojedine lokacije kao "Krapje dol", "Mlačko polje", "Mokro polje" i tako dalje.

I još: na pitanje "Što bi bilo najbolje učiniti s naseljima koja propadaju?" odgovor koji dominira jest: "obnoviti ih kao turistička naselja, za prijam i stanovanje turista" (54,9%). Dakle, cijeli ambijent kojeg su kuće smještajno stožerni dio - shvaća se kao razvojni potencijal za turizam.

Priroda, šume i polja, vodeni tijekovi, flora i fauna, s jedne strane te drvene kuće i karakteristična seoska naselja, s druge, shvaćaju se i kao razvojni potencijal kraja.

NAČIN ODNOŠENJA SPRAM OKOLIŠA I PRIRODNIH RESURSA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU LOKALNOG STANOVNIŠTVA

U postojećoj situaciji, koju karakterizira posvemašnja zapuštenost naselja i kuća, ekonomsko siromaštvo stanovništva i općina na području Lonjskog polja, nizak stupanj zaposlenosti i odsutnost suvremenih i unosnih oblika gospodarskih aktivnosti, stanovništvo se oslanja na vjekovno poznate, tradicionalne oblike proizvodnje hrane, ogrjeva i dohotka kroz poljoprivredu, stočarstvo te lov i ribolov.

Bilo nam je važno rekonstruirati način odnošenja lokalnog stanovništva spram prirodnih resursa u svakodnevnom životu, i to posve empirijski. Pri tome razlikujemo dvije osnovne grupe praksâ odnošenja spram ovih resursa: a. praksa korištenja prirodnih resursa za produktivne svrhe (proizvodnja hrane, ogrjeva i sl.) i b. praksa (nekontroliranog) odlaganja krutog otpada i ispuštanja otpadnih voda. Sljedeći podaci pokazuju rang listu odgovora prema učestalosti, s napomenom da su postotci računani za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika.

Vladimir Lay
**Odnos stanovništva prema
okolišu i prirodnim resursima
Lonjskog polja**

Tablica 1.
Oblici odnošenja spram
lokalnih prirodnih resursa

1. Koristi šume, drvo (za ogrjev, za prodaju)	74,2%
2. Koristi zajedničke pašnjake za ispašu	63,1%
3. Koristi sijeno za stoku	61,2%
4. Baca smeće u prirodu	53,6%
5. Koristi bunare s pojilima za stoku	41,6%
6. Koristi vodene tijekove za promet čamaca	41,6%
7. Pušta otpadne vode i baca krupno smeće u vodene tijekove	40,6%
8. Koristi životinje (lov, ribolov)	29,5%
9. Koristi biljke	21,7%

Učestalo odnošenje spram prirodnih resursa rezervirano je za sječu (privatne) šume za vlastiti ogrjev ili ogrjev za prodaju te za tradicionalno korištenje zajedničkih pašnjaka za ispašu. Zamislimo na tren svakodnevni život bez šuma i pašnjaka na Lonjskom polju! Nemoguće, bez toga ne bi bilo života a niti ove male i skromne ekonomije koja tamo sada postoji i reproducira se. Zatim tu je, od oblika i svrha odnošenja spram prirodnih resursa, i korištenje vode za stoku, korištenje vodenih tijekova za prometanje čamcima te korištenje životinja putem lova, ribolova (i krivolova!) te bilja (ljekovito bilje, jestive samonikle biljke, cvijeće i sl.).

“Drugu stranu medalje” čini “bacanje smeća u prirodu” i “puštanje otpadnih voda i bacanje krupnog smeća u vodene tijekove”. Valja uzgred napomenuti kako se zbog poplave Save jednom ili dva puta godišnje, a rjeđe i češće, cijeli slijev Lonjskog polja onečisti samom Savom koja u sebi donosi otpadne vode Zagreba. O bistrim i čistim vodama Lonjskog polja neće biti moguće govoriti dok se to makropitanje zaštite od otpadnih voda Save i lokalnih onečišćenja ne riješi. S druge strane, poplavljanje održava postojeću bogatu bioraznolikost, kao što to uostalom čine i postojeća tradicionalna poljoprivreda i stočarstvo.

Zaključno, priroda je danas za lokalno stanovništvo Lonjskog polja izvor opstanka (hrane, ogrjeva) i direktnih ili indirektnih prihoda, ali i veliko priručno smetlište.

LJUDSKE AKTIVNOSTI KOJE UGROŽAVAJU OKOLIŠ I PRIRODNE RESURSE

Aktivnosti koje ugrožavaju prirodne resurse u prvom planu jesu:

- a. Lov
- b. Onečišćenje tla i voda
- c. Krivolov
- d. Sječa šuma
- e. Ispaša

U lovu divljači sudjeluju domaći i strani lovci, najčešće talijanski. Lovišta su regulirana, pravila lova također, no sa stajališta lokalnog stanovništva u 18 sela, ovo je najučestaliji oblik ugrožavanja ambijenta, mira i flore Lonjskog polja. U tijeku je i sukob domaćeg lokalnog stanovništva, "seljaka", i lovaca, osobito u nekim selima (vidjeti dokumentaciju u upravi Parka prirode Lonjsko polje). Naime, seljaci jesu i lovci, ali nisu "ovlaštenici" na lovištima. Događa se da domaće svinje, navikle na slobodan boravak u šumama, ulaze dakako u lovišta. Lovci se žale na to. A neki slučajno ili namjerno pucaju (i povremeno ubiju) u domaće životinje. Do sada su zabilježeni slučajevi ubijanja svinja, ždrebeta, junice. U situaciji kada gospodarstva imaju 2,5 grla u prosjeku, gubitak jednoga grla je "drama". Ukratko, iz svega navedenog razumljivo je da je lov za lokalno stanovništvo na prvom mjestu destruktivnih pojava, s tim da se pod prirodnim resursima koje lov ugrožava prije svega misli na domaće životinje, a donekle i mladice šumskog pokrova.

Navedenome valja pridodati i krivolov. Pri tome se misli na načine i oblike koji nisu dozvoljeni. Sječa šuma i ispaša navedene su kao štete, ali, kao što smo vidjeli, istodobno i izravni izvori za zadovoljavanje potreba za hranom i ogrjevom te za prihodom.

Valja uzgred napomenuti da je održavanje tradicionalne poljoprivrede i ispaše (cijelo polje je bogati neograđeni pašnjak!) vrlo značajno za održavanje bogate bioraznolikosti. Konji danas slobodno trče pašnjacima, domaća stoka bez ograničenja pase na livadama, u stilu "sretnih životinja" (o kojima se često govori na Zapadu gdje iz profitnih razloga veliku većinu životinja drže u zatvorenom od rođenja do smrti).

Povijesno, pašnjaci su bili komunalni, zajednički. Danas su ili privatni ili državni. Tko danas upravlja pašnjačkim površinama? Uprava Parka prirode može državni dio prepustiti ljudima na upotrebu pod određenim uvjetima. Ali kako održati situaciju da privatno vlasništvo ne blokira stari način komunalnog korištenja pašnjaka? To tim više što svoju stoku na ove pašnjake dovode ljudi iz daljine (Varaždin, Novska i sl.). U tijeku je izrada Pravilnika o unutrašnjem ustrojstvu Parka prirode Lonjsko polje, pri čemu se iz svakog sela nastoji dobiti po jednog predstavnika kako bi se ovi problemi dogovorno rješavali.

Učestali oblik ugrožavanja prirodnih resursa odnosi se na bacanje otpada i ispuštanje otpadnih voda. Naplavine smeća u vodenim rukavcima, hrpe komunalnog smeća na mnogim mjestima, što sve djeluje vrlo ružno i ostavlja izuzetno loš dojam, uobičajena je pojava u naseljima Lonj-

skog polja. “Stvaratelji” ovog stanja lokalni su stanovnici koji do sada nisu pronašli drugi način rješavanja ovog problema i nisu ostvarili onaj stupanj ekološke svijesti koji bi ih onemogućavao da pribjegavaju takvom načinu rješavanja problema.

MOGUĆNOSTI LOKALNOG SUDJELOVANJA STANOVNIŠTVA U ZAŠTITI OKOLIŠA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA LONJSKOG POLJA

Vidjeli smo da su “bacanje smeća u prirodu” i “puštanje otpadnih voda i bacanje krupnog smeća u vodene tijekove” redovite aktivnosti. Gotovo polovina ljudi sudjeluje u takvim radovima, i to vjerojatno po načelu “smeće tamo malo dalje, a ne u mom dvorištu”.

Postojeći sustavi zbrinjavanja otpada i odvodnje otpadnih voda (javna kanalizacija) ili su nedostatni po opsegu obuhvata ili ih uopće nema. Priroda je stoga na Lonjskom polju naprosto danas lokalno smetlište.

Prema nekim samokritičkim mišljenjima koje smo dobili na terenu, Posavci, “muži”, čekaju da im probleme riješi netko drugi, ukratko “država”. Ljudi ovoga kraja uvijek su se osjećali zapuštenima i zaboravljenima. Samoorganizacija u rješavanju problema nije česta pojava. Čini se da je tako i u pitanjima otpada. Ovo dakako nije nikakav znanstveni stav, već zapis s terena koji navodimo kao jedan od priloga razumijevanju teško uhvatljivih varijabli stanja odgovora na pitanje “zašto je stanje takvo kakvo jest?” Poticaji “odozdo” teško da mogu doći i zbog toga što je lokalna uprava razvlaštena, nema niti ovlasti niti novaca.

U adekvatnom zbrinjavanju otpada mnogo bi se već moglo učiniti bez velikih investicija, samo da se promijeni odnos lokalnih ljudi prema zbrinjavanju otpada u prirodi, da im se edukativnim i promidžbenim akcijama podigne ekološka svijest glede toga problema. No, socijalnih aktera koji bi na tome radili do sada nije bilo. Možda će uprava javne ustanove Park prirode Lonjsko polje kao novi lokalni socijalni akter, jedini postojeći uz općine Sisak i Jasenovac, te marginalno Novska i Popovača, kojima naselja Lonjskog polja pripadaju, proraditi u tom smjeru i u tom smislu.

PRIJEDLOZI ZA ODRŽIVI RAZVOJ ZAŠTIĆENOG PODRUČJA LONJSKOG POLJA

Iz navedenog odnosa spram prirodnih resursa i okoliša Lonjskog polja može se izvesti nekoliko zaključaka.

1. Priroda i okoliš su potka opstanka, kvalitete življenja, razvojnih mogućnosti te identiteta lokalnog življa na Lonjskom polju. Bez postojećih elemenata prirodne ba-

štine i relativno čistog okoliša – posebno zraka – kao i kulturne baštine, ovaj kraj ne bi imao niti razvojne šanse niti poseban i atraktivan identitet.

2. Način odnošenja prema prirodi i okolišu istodobno je i produktivan i destruktivan. Produktivni oblici očituju se u adekvatnom korištenju livada za ispašu, održavanju bioraznolikosti pomoću tradicionalne, komunalno organizirane ispaše, adekvatnom korištenju i čišćenju šuma za ogrjev, obazrivom korištenju bilja i životinja za hranu i prihod. Destruktivni oblici očituju se u bacanju krutog komunalnog otpada u prirodu, ispuštanju otpadnih voda u tokove. Osim ovoga glavnog štetnog djelovanja lokalnog stanovništva spram lokalnog okoliša, na djelu su krivolov i neke loše prakse u lovu (ubijanje domaćih životinja). Pretjerana i neadekvatna sječa šuma također donosi destruktivne posljedice.
3. U zaštitu okoliša od otpada na Lonjskom polju planirano i dugoročno valja investirati. Investicije u zaštitu okoliša u ovome su kraju izravno razvojne investicije budući da su sačuvana čista priroda i okoliš razvojni resursi cijelog kraja. U očuvanje bioraznolikosti također valja investirati u smislu uspostavljanja onih oblika poljoprivrede i korištenja šuma koji je održiv i obziran spram te iste bioraznolikosti. Ekološka proizvodnja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i eko-turizam kao perspektivne grane djelatnosti temeljno se generiraju i reproduciraju na bogatoj prirodi i čistom okolišu.
4. Paralelno s investiranjem u prirodnu baštinu valja investirati u kulturalnu baštinu. Ministarstvo kulture RH već desetak godina vrlo sporo radi na inventuri i valorizaciji zgrada i naselja na Lonjskom polju. Posebna pozornost je usmjerena na sela Krapje dol i Čigoč. Uzgred, njemački stručnjaci su u ljeto 2000. godine inventarizirali 550 drvenih kuća u području Lonjskog polja i nude preko njemačke vlade stručnu pomoć za njihovu hitnu obnovu. Kuće su razvrstane u tri klase. U prvoj su kategoriji arhitektonski i ambijentalno najvredniji objekti. Paralelno s tim podignute su tužbe protiv ljudi koji su stare kuće, spomenike kulture srušili, a i sami su se vlasnici – kako se podiže ukupni interes za ovo područje – počeli zanimati za mogućnosti obnove. Teškoća je u tome, kažu nam u Upravi Parka prirode Lonjsko polje, što banke ne žele davati kredite samo za obnovu ovakvih kuća već žele vidjeti gospodarske programe.

Kako god okrenemo, najuvjerljiviji pravci gospodarskog razvoja Lonjskog polja danas su u smjeru: a.) očuvanja tradicionalne poljoprivrede (koja neće donijeti mnogo posebne dobiti) te ekološke proizvodnje prehrambenih i

poljoprivrednih proizvoda; b.) razvoja ekološkog turizma koji će promicati aktivnosti vožnje biciklom, jahanje na konjima, vožnju čamcima i slično; oslanjat će se u smještaju na drvene kuće i naselja, a u prehrani na gastronomsku baštinu i lokalnu proizvodnju i specijalitete.

Ovdje valja napomenuti da na području Parka prirode Lonjsko polje ima svega dvadesetak turističkih nestandardiziranih postelja (Jasenovac, Lonja, Mužilovčica) te dvije-tri gostione (Jasenovac, Čigoč, Mužilovčica). Planovi i snovi o razvoju eko-turizma i sadašnje stanje, a posebno niz pretpostavki glede kanalizacije, opremljenosti naselja određenim sadržajima i slično, u golemom su raskoraku. Kako bilo, preostali ljudi ovoga kraja, misleći posebno na one koji nisu odviše ostarjeli i koji mogu biti nositelji aktivnosti, trebaju razvojne programe iz ekološke poljoprivrede i eko-turizma. Standardi i programi moraju biti artikulirani uz pomoć države, budući da lokalna sredina trenutačno nema socijalnih snaga za tako nešto. To pokazuje i postojeće poduzetništvo, i glede ponuđene kvalitete, i glede shvaćanja kako to ubuduće valja raditi. Isto se odnosi na investicije u zaštitu prirodne i kulturne baštine kao potku razvoja spomenutih djelatnosti u ovom razvojno zapuštenom kraju.

ZAKLJUČAK

Lonjsko polje je biser hrvatske prirodne i kulturne baštine, a u postojećem trenutku osim statusa parka prirode nema na raspolaganju niti razvijen sustav upravljanja, niti kapital kojim bi se u njegov razvoj investiralo, a ni država nema jasnu sliku što bi učinila s ovim zaštićenim područjem. Štititi ga, čuvati bioraznolikost i slično!? Da, naravno! Ali samo to neće biti dovoljno za demografski i gospodarski razvoj ovoga područja.

Dvije osnovne šanse razvoja ovog područja jesu ekološka poljoprivreda i održivi, atraktivni kopneni turizam te održiva eksploatacija prirodnih resursa, o čemu je detaljnije bilo riječi u ovome poglavlju. To je osnovni poželjni smjer razvoja. Kako je s pretpostavkama za realizaciju?

Ekološka poljoprivreda je početkom 2000. godine prvi put u Hrvatskoj dobila zakonske okvire. Donesen je Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Provedbenih akata još nema. Razvijenog tržišta za proizvode ove vrste nema. Nema sustavnog institucionaliziranog širenja znanja o ekološkoj poljoprivredi. Nema financijskih poticaja, bilo u obliku državne subvencije, bilo u obliku povoljnih bankovnih kredita.

Održivi turizam ili eko-turizam gotovo su u povojima. Događaju se prvi stručni simpoziji na tu temu u nas

(Plitvice, prosinac 2000.), a pojedini entuzijasti, uza sve rizike ali oslanjajući se na bogatu prirodnu baštinu, organiziraju eko-turističke aktivnosti diljem Hrvatske. Posebnog zakona nema, kredita nema, standardi za odvijanje ovih djelatnosti u smislu očuvanja okoliša i prirode tek se naslućuju.

Dakle, djelatnosti koje su Lonjskom polju poželjne imaju osnovu u prirodnim i kulturalnim resursima. Istodobno društvena i ekonomska infrastruktura za odvijanje ovih djelatnosti, za investiranje u njih, nisu razvijene.

Ovo najbolje osjete i malobrojni pojedinci koji se na području Lonjskog polja pokušavaju baviti eko-turizmom i eko-poljoprivredom, odnosno nastavkom za bioraznolikost poželjne tradicionalne poljoprivrede i stočarstva.

Zaključimo, u ovome zaštićenom području koje oskudijeva ljudima, znanjima i kapitalom - država je na potezu! Ne napravi li država za Lonjsko polje indirektna ali važna te direktne adekvatne poteze u iduće dvije-tri godine, ovo će područje (i dalje) životariti i stagnirati. Bez pomoći "sa strane", bez razvijanja pravne, gospodarske i fiskalne potpore države i mjera koje su njezinoj nadležnosti, ovdje nema razvoja! Slično je i s nekim drugim zaštićenim područjima u Hrvatskoj, kao što je velebitsko područje u Lici i mnoga druga.

- Hawken, P., (1999.), *Natural Capitalism, The Next Industrial Revolution*; Earthscan, London.
- Gugić, G., (2000.), Kojim putem voditi ekoturizam u Parku prirode Lonjsko polje? Mogućnosti-opasnosti-smjernice, *Turizam*, vol. 48. br. 4.
- Lay, V., (1998.), *Održivi razvoj i obrazovanje*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Lay, V., (1994.), *Obrazovanje za održivi razvoj: prilozi konceptualizaciji ulaganja u promjenu razvojnog horizonta*, *Sociološki ogledi*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja Sveučilišta.
- Tacconi, L., (2000.), *Biodiversity and Ecological Economics; Participation, Values and Resource Management*; Earthscan, London.

LITERATURA